

Марія Каннісї:
графиня з ЗУЛАЗУ

Департамент культури і туризму
Полтавської обласної військової адміністрації
Обласна бібліотека для юнацтва
імені Олесе Гончара

МАРІЯ КАПНІСТ: ГРАФИНЯ З ГУЛАГУ

БІОБІБЛІОГРАФІЧНА РОЗВІДКА

016:791.635-051(477.53)Капніст

М 25

Укладач : Тетяна Базир

«Марія Капніст: графиня з ГУЛАГу»: до Дня пам'яті : біобібліографічна розвідка / Полтавська обласна бібліотека для юнацтва імені Олеся Гончара ; уклад. Т. Базир. – Полтава, 2023. – 28 с.

Марія Капніст – графиня за походженням, аристократка по духу, жила в Україні і весь свій непересічний талант, усю свою доброту віддавала людям.

Біобібліографічний покажчик буде цікавим краєзнавцям, бібліотекарям, вчителям, а також небайдужим до мистецтва та широкого кола читачів.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
Основні віхи життя	5
Від Капніссіса до Капніста	6
Юні роки	9
Табірне життя. Караганда	14
Джезказган. Погасле сонце	16
Історія її табірною кохання	17
Побачення через 17 років	20
Світлиця творчості	20
Останні роки життя	22
Вшанування пам'яті	23
Література	24
Електронні ресурси	26

ПЕРЕДМОВА

Біографія графині, ув'язненої та актриси Марії Ростиславівни Капніст, цілком може стати основою для роману чи кінодрами – стільки в ній було поневірян і бід. Однак мудра жінка зі шляхетного роду не зламалася, витримала все і наприкінці говорила: *«Кожна мить життя неповторна, неоціненна. Хоча життя дало мені чимало важких випробувань, – я не скаржусь на долю. Давати сили іншим – ось найбільша радість буття».*

Багато хто вважав її дивакуватою – за незвичайну зовнішність, своєрідну поведінку, манеру одягатися. Вона й справді не була схожою ні на кого...

Є такий тип знаменитостей – усі впізнають їхні обличчя, проте мало хто може згадати імена. А є імена, які по суті не потребують додаткових тлумачень – настільки довгий, звияжний і таємничий шлейф за ними тягнеться. Такою була Марія Капніст, красуня й чудовисько, графиня й каторжанка, відьма й великомучениця – водночас. Її доля нагадує серію дивним чином поєднаних випадкових збігів – на перший погляд здається, що всього цього не могло статися в чиємусь одному житті, що химерні кадри її долі назбирані з багатьох різних доль, країн і навіть епох. Але все – правда.

Якось на схилі літ Марія Капніст сказала: *«Не смійтеся зі старості тих, чиєї молодості ви не бачили».* Однак цілковитої впевненості в тому, що хтось бачив бодай її старість, немає. Може, тому, що вона була доброю актрисою. Може, тому, що вона пережила довгі роки каторги. А, може, тому, що вона з роду Капністів. Ніхто не скаже достеменно...

Її історію неможливо читати без сліз, але, прочитавши її, кожен з нас отримає дещо більше, ніж сльози, відчуття суму, співчуття та обурення.

Ця історія, як не дивно, дає потужний імпульс до дії, виховання самоповаги, почуття вдячності за життя та бажання жити і боротися за нього.

Основні віхи життя

22 березня (04.04) 1914 р. – Марієтта (Марія) Капніст-Сірко народилася в Санкт-Петербурзі в сім'ї графа Ростислава Капніста та правнучки отамана Івана Сірка Анастасії Байдак. Була найменшою з п'яťох дітей. Влітку родина проживала в Судаку (Крим). Там Капністи мали родовий маєток.

1921 р. – Ростислава Капніста більшовики розстрілюють за дворянське походження. Старша донька Єлизавета не витримує втрати батька і помирає. Матері разом з Марією і синами Василем, Андрієм та Григорієм допомагають втекти татари, переодягнувши їх у свій одяг. Сім'я живе по родичах у злиднях.

1930 р. – Марія їде до у Ленінграда і починає навчатися у студії при театрі імені Олександра Пушкіна. Отримує дрібні ролі в німому кіно. Вступає до театрального інституту. Та її виганяють з навчального закладу за шляхетне походження. Забороняють жити в Ленінграді і вона їде до Києва.

1934 р. – закінчує Київський фінансово-економічний технікум і влаштовується бухгалтером. Того ж року починаються репресії і вона перебирається до Батумі в Грузію. Працює в бухгалтерії міськради.

1941 р. – арештовують «за контрреволюційну діяльність». Відправляють до табору в Караганді, потім Джекказган в Казахстані. В таборі вручну виготовляє цеглу, працює на вугільних шахтах та доглядає худобу.

1949 р. – народжує доньку Радиславу від ув'язненого польського інженера Яна Волконського. Марії дають ще 10 років за те, що побила виховательку, яка принижувала її доньку через походження її матері. Дитину забирають в інтернат. Марію переводять етапом у табір до Сибіру.

1958 р. – звільняється з неволі та їде до Києва. Підмітає вулиці, живе на вокзалах. Того ж року її запрошують працювати на кіностудії. Грає старих жінок, відьом і черниць. Усього знімається у понад 120 фільмах. У деяких виконує відразу дві-три ролі. Паралельно проводить майстер-класи з акторської майстерності, вечори поезії.

25 жовтня 1993 р. – Поховали Марію Капніст у родовому маєтку в селі Велика Обухівка Миргородського району Полтавської області поряд із письменником Василем Капністом.

Від Капніссіса до Капніста

Село Велика Обухівка є родовим маєтком і постійним місцем проживання родини графів Капністів. А звідки ж з'явився на миргородській землі рід з таким цікавим, явно не українським прізвисьмом?

Ниточка їхнього роду тягнеться ще з глибини середніх віків, бере свій початок ще у сімнадцятому столітті. На одному із островів Греції ще і до цього часу збереглися руїни родового замку Капністів чи правильніше Капніссісів.

Так вже сталося, що аристократичний рід Капніссіс мав родовий замок на острові Занте в Іонічному морі, але із Греції переселився до Венеції. У 1702 р. в боротьбі за незалежність грецьких островів з турками правитель Венеціанської республіки Алоїзій Маченігі подарував Стомателло Капніссісу графський титул. На гербі графів Капністів чорним по золоту викарбовано «Sub Igne Immotus»: «У вогні непохитні».

Герб Капністів був складений ще до переселення в Росію, коли рід називався Капніссіс. Він має форму класичного геральдичного щита, який пофарбований в золотистий колір і перетинається блакитною лінією. У верхній частині щита зображено два мечі направлені своїми наконечниками один до одного. У нижній частині зображені три чорних гори, з вершини центральної вивергається полум'я. Композиція доповнюється трьома блакитними хрестами у верхній частині щита. В якості щитоутримувачів були використані леви Святого Марка. Над щитом видно графську корону і три графських шоломи, в центрі герба розташований золотистий лев. Герб уособлює стійкість і силу, і, саме ці якості не раз були доведені представниками цього графського роду.

Родовий герб гілки Капністів

У 1711 р. онук Стомателло, син Христофора Капніссіса – Петро, венеціанський купець утік до царської Росії, але не мав російського громадянства. Син Петра – Василь рано осиротів і молоді роки провів у сім'ї ізюмського сотника Павлюка, де добре українізувався. Згодом став громадянином Росії, вступив на військову службу, почав писати своє прізвисьце як Капніст. Зрештою, гвардійський офіцер успадкував посаду свого вихователя Павлюка і з 1737 р. Василь-старший був миргородським полковником. Він мав великий вплив на козацьку старшину. Будував фортифікаційні споруди і проводив картографічні роботи у Південній Україні. За службу імператриця Єлизавета 15 червня 1743 р. видала Василю Капністу грамоту на м. Манжелію Омельницької сотні, подарувала маєток в с.

Обухівка Сорочинської сотні, с. Зуївці 2-ї Миргородської сотні, села Трубайці і Попівку Хорольської сотні на Полтавщині. Також він мав маєток у Ізюмському полку; заснував села: Ламана, Піски, Миколаївка, Василівка, Пузикове, Бригадирівка. 1742 р. володів с. Конотоп Власівської сотні Миргородського полку, мав 114 душ посполитих у х. Свинарному Кременчуцької сотні Миргородського полку. З 1753 р. був власником хутора Мар'ямпільського Крилівської сотні.

Перший раз Василь Капніст був одружений із Марією Мойсеївною Согден, донькою грецького купця. Другий шлюб – із Софією, донькою бунчужного товариша Андрія Дудіна-Борковського, сестрою генерального обозного В. Дудіна-Борковського. Василь Капніст загинув у бою біля с. Грос-Єгердорфа у Пруссії. Козаки знайшли тільки праву руку свого командира із затиснутою в кулаці шаблею та іменним перстнем на пальці, відвезли її в Обухівку і з почестями поховали.

Загиблий Василь Петрович Капніст мав дітей: від 1 шлюбу – Данила й Анатія; від 2 шлюбу – Миколу, Петра, Андрія, Василя.

Сини від другого шлюбу:

Микола (?-1822) – був провідником шляхетства Кременчуцького і Гадяцького повітів, а також Катеринославського намісництва, надвідним радником. Жив у с. Манжелії. Його дружиною була Мавра Григорівна Новицька (у першому шлюбі Требинська). Мав сина Петра і 5 доньок: Софію, Віру, Надію, Любов, Анастасію. Був співвласником с. Зуївці Миргородського повіту і с. Попівка Хорольського повіту, володів млином на р. Пслі і с. Яреськах. Мав і інші маєтності.

Петро (? - 22.11.1826) – служив на військовій службі з 1758 р., із 1771 р. у лейб-гвардії Преображенському полку; увільнений 10 липня 1775 р. у званні підпоручника. Протягом кількох років жив за кордоном – у Франції, Англії, Німеччині. Належав до українського опозиційного шляхетства, мав республіканські переконання. Із братом Василем 1791 р. прагнув домогтися у Пруссії підтримки в справі звільнення України від російської тиранії. Повернувся в Україну за часів імператора Павла I. Жив у с. Трубайці Хорольського повіту, де запровадив «республіку», і в маєтку в м. Судаку (за деякими даними, поселився там 1785 р.). Був співвласником с. Бригадирівка Хорольського повіту та с. Обухівка Миргородського повіту. Його дружиною була англійка Єлизавета Тимофіївна Гаусман. Мали сина Іллю.

Андрій – гвардії підпоручник у відставці (1802). Разом із братами був співвласником с. Обухівка, Бригадирівки й Трубайців; мав 12 хат посполитих у 1-й Комишанській сотні Гадяцького полку (1781). Внаслідок хвороби збожеволів. Дітей не мав.

Наймолодший син – Капніста – Василь народився незабаром після смерті батька і був названий в його честь. Виховувався матір'ю Софією Дунін-Борковською в українському дусі.

*Василь Васильович Капніст
(23.02.1758-09.11.1823)*

Василь Васильович (23.02.1758-28.10.1823) був письменником і громадським діячем. Із 1771 р. служив у лейб-гвардії Ізмайлівському полку в званні капрала. Після 1775 р. вийшов у відставку в званні підпоручника. В січні 1782 р. його було обрано провідником шляхетства Миргородського повіту, 1785 р. – Київського намісництва. У квітні 1787 р. «*главный надзиратель*» Київського державного шовкового заводу. 27 квітня 1787 р. одержав чин надвірного радника. З 1797 по 1801 р. жив у Петербурзі. З 1799 р. – колезький радник, у 1799 – 1801 рр. служив у театральній дирекції. 14 серпня 1801 р. вийшов у відставку в чині статського радника. З 1802 р. постійно жив у Обухівці. Того самого року обраний генеральним суддею 1-го Департаменту Полтавського Генерального суду. Був директором училищ Полтавської губернії, генеральним суддею Полтавської губернії (1802-1820). У 1820-1823 рр. – полтавський губернський провідник шляхетства. Поет і драматург. Автор поетичних творів, од, сатир, сатиричної комедії «Ябеда» (1793), трагедій «Антигона» і «Геневра» (остання не дійшла до нашого часу), лібретто пасторальної опери «Клорида і Мілон» (1800), переробки комедії Мольєра «Сганарель» (1806). Був представником української опозиційної автономістської громадськості; близький до масонських кіл. 1788 р. склав «*Положение, на каком может быть набрано и содержано войско охочих Козаков*». 1791 р. домагався отримати підтримку пруського двору в справі визволення України з-під російського гніту. Був власником маєтностей: у с. Обухівка, в с. Пузиківці Кременчуцького повіту (620 душ у 1802 р.) та у Верхньодніпровському повіті. Одружений: 1780 р. із Олександрою Олексіївною Дьяковою (1759-1832), рідною сестрою другої дружини поета Г. Р. Державіна; за деякими даними, другим шлюбом був одружений із Надією Миколаївною. Від першого шлюбу мав 15 дітей, із яких до дорослого віку дійшли шестеро: Гаврило (нар. У 80-х рр. XVIII ст. – помер у дитинстві), Микола (1787-? – помер у дитинстві), Семен (бл. 1791-02.12.1846), Володимир (20.09.1794-21.01.1817), Олексій (бл. 1796-04.04.1869), Катерина (бл. 1785-1837), Юлія (?-1788), Софія (1794, ін. дані 1797, с. Обухівка – 1887р.).

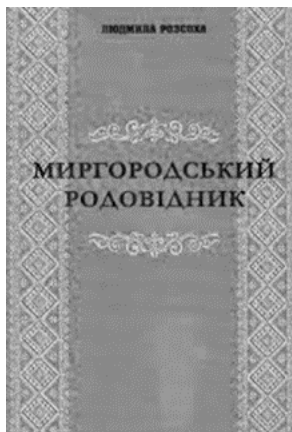
Ілля Петрович (бл.1795-1861) – небіж письменника В. Капніста. Служив у гвардії, 1826 р. вийшов у відставку в званні капітана. У 1838-1844 рр. його обрано хорольським повітовим провідником шляхетства. Був власником маєтностей: 598 десятин землі й 122 душі (1860) – у Миргородському повіті; володів маєтками в Хорольському, Верхньодніпровському й Феодосійському повітах. Жили, здебільшого, в с. Трубайці; маєток у Судаку був літньою дачею. Одружений із

Єлизаветою, донькою поручника артилерії Івана Магденка. Мали семеро дітей: Петра (нар. 1826-?), Анастасію (1828-?), Лідію (1830-?), Миколу (1831-?), Ростислава (1832-?), Іполита (1835-?).

Ростислав Ілліч – жив у Хорольському повіті. Успадкував маєток від батька у Судаку. Дружина Єлизавета Петрівна (?). Мала синів: Михайла, Ростислава-старшого, Микиту, Бориса, Ростислава-молодшого.

Ростислав Ростиславович (1875-1921) – онук Іллі Петровича. Навчався в Одеському, згодом у Полтавському регіональному училищі, проходив практику у маєтку князя Кочубея, займався господарством у маєтку Єлизаветиному.

Більш детально описує шляхетний рід Капністів, краєзнавиця Людмила Розсоха (21.10.1947) в книзі «Миргородський родовідник», яка знаходиться в фондах нашої бібліотеки.

Родинний маєток В. Капніста в Обухівці наприкінці XVIII – на поч. XIX ст. був одним із осередків просвітництва на Україні. Тут збиралися політики, діячі мистецтва, діяв домашній театр. Будинок не зберігся; на території парку, де він стояв, розташовані могили батька й сина Капністів (в роки громадянської війни поховання були зруйновані, на могилі письменника 1958 р. покладено гранітну плиту а на могилі батька встановлено гранітний пам'ятник).

У будинку В. Капніста на колишній Велико-Петрівській вулиці (нині – Першотравневий проспект) у Полтаві з 1952 р. розміщений музей І. П. Котляревського.

Юні роки

У Капністів завжди було багато дітей – дерево роду, як говорять романтики, рясно цвіло і плодоносило. Родичалися Капністи з Полуботками і Сірками, з Апостоловими і Голініщевими-Кутузовими з Магденками і Новиковими та іншими аристократичними родами. Відзначалися своєю демократичністю, гостинністю і любов'ю до нашого народу, його звичаїв і мови. Вони були шановані, знамениті і люблені Богом. І пара, що вінчалася в Петербурзі 24 квітня 1904 року теж була наче поцілована Богом. Він – нащадок знаного роду, інтелігент, освічена людина, граф. І вона – красуня, аристократка праправнучка Івана Сірка. Ростислав Ростиславович Капніст і Анастасія Дмитрівна Байдак.

Батьки Марії Капніст: Ростислав Ростиславович Капніст (1875-1921) та Анастасія Дмитрівна Байдак (1882-1930)

Жила родина в Єлизаветині, згодом в Парижі, в Судаку у сім'ї Капністів був великий будинок із садом і чудовою бібліотекою. Все було розібрано і знищено під час революції. А осіла родина в Санкт-Петербурзі, дім знаходився на престижній Англійській набережній.

Анастасія Дмитрівна народила дев'ятеро дітей. Вижило п'ятеро. Троє синів і дві доньки. Молодшою з них була Марія.

Вона народилася 22 березня (04.04) 1914 року, в день сорока святих, коли печуть жайворонків. Попереду було складне життя, важкі випробування. А поки що в неї була чудова красуня мама, люблячі брати і сестра, добрий і турботливий тато.

Малою, спинаючись навшпиньки, заглядала у дзеркало, перед яким призупинялась Наталія Миколаївна, поправляла зачіску перед тим, як разом з Пушкіним увійти до зали... Вона любила бавитись іменною шаблею з діамантами, яку подарувала її предкові цариця Єлизавета, донька Петра Першого. Згадки про це і відчуття маленької дівчинки Марія Ростиславівна пронесе через усе життя.

Серед гостей їхнього дому частим гостем був прославлений співак Федір Іванович Шаляпін. Він був закоханий у господиню. З нею і справді було цікаво. Вона освічена, знала вісімнадцять мов, легко могла підтримати розмову. Ростислав Ростиславович, господар будинку людина розумна і не без гумору, дивився на ті залицяння крізь пальці. Так от саме Федір Іванович першим звернув увагу на неабияку граційність та артистичність маленької Мірочки. Він давав їй уроки співу і хвалив її першу сценічну роботу – роль пажа у домашній виставі «попелюшка»... Але ця казка була зовсім недовгою. А Мірочці тільки три.

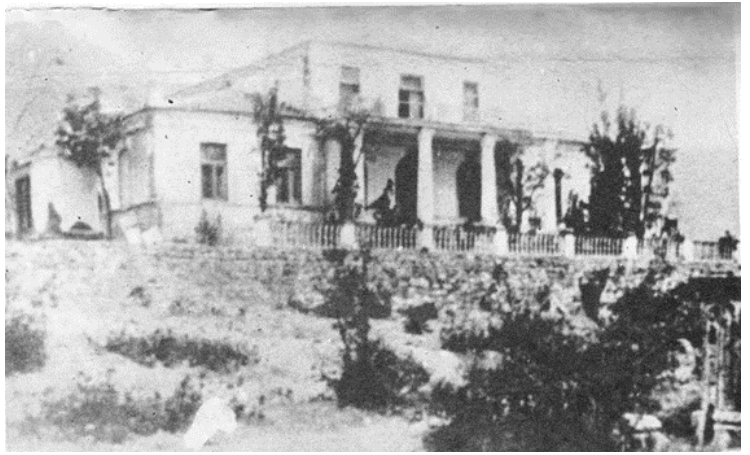
Коли почалася революція, мама Марії Ростиславівни зробила червоний прапор і сказала, щоб всі йшли за нею «вітати народну владу»...

Все змінилося після жовтневого перевороту 1917 року. Ростислав Ростиславович, як представник демократично налаштованих дворян, щиро вірив, що революція принесе щось нове і прогресивно – свіже в життя країни. Він, навіть допомагав більшовикам матеріально і, користуючись графським титулом міг, не викликаючи підозри провозити через кордон більшовицьку «Іскру». Та це ніяк не змінило ставлення до них, як до ворожих елементів.

Будинок Капністів на Англійській набережній у Санкт-Петербурзі

І тому, Капністи, гнані вітрами історії, перебираються з Санкт-Петербурга до Судака. Маєток на сімдесят кімнат. Чудовий сад, виноградники і винні підвали з бочками прекрасного кримського вина. В домі знаходилася величезна бібліотека. Взагалі, дім, придбаний у когось із монастирських служителів, був незвичайний, повен загадок і таємниць. В домі водились привиди. Марія згадувала, як одного разу до неї почало лащитися якесь біле, кудлате цуценя, якого не було в їх домі. А потім воно раптом зникло, наче розтануло.

Дача Капніст у Судаку.

Домашнє господарство вела бабуся Єлизавета Петрівна, люба «бабик». Вона була дуже доброю, її шанували і сусіди-дворяни, і прості люди, що служили в домі. Мама Марії була гонористою, трохи примхливою, як усі красуні, а тато – душевний, лагідний, шанований і знаний багатьма як добра і справедлива людини. А ще гувернантки, няньки, бонни...

Діти Ростислава Ростиславовича і Анастасії Дмитрівни Капніст. У першому ряду – Мірочка Капніст.

Проте хмари революції згущуються. Восени 1920 року Крим зайняли більшовики. Пізніше Марія Капніст згадувала: «Коли з'явилася «надзвичайка», було вивішено оголошення: всім дворянам, титулованим особам прийти в ГПУ, інакше – розстріл. Коли хтось запитав батька – «Ти підеш?» – він відповів: «Я не боягуз». Пізно ввечері тато повернувся, але наступного дня його забрали. Потім його і багато інших «ненадійних», «колишніх» арештували і кинули в льох. І вона маленька, жаліючи і переживаючи за улюбленого батька, разом з іншими, такими згорьованими, родичами нещасних, арештованих тільки за те, що вони – дворяни, підходили до дверей, до віконечка, намагаючись якщо не побачити батька, то хоч почути його голос. Марія допомогла рятуватися від арешту старшим братам – Андрієві й Георгію. Переховувала їх по якихось яругах, печерах, які облазила,

граючись у схованки зі своїми ровесниками. Довелося рятуватися від арешту й мамі.

Про ті страшні події, які пережив Крим у 1920-1921 роках, розповіла у своїх записках, надрукованих на сторінках альманаху «Минувшее» (Париж), Марія Миколаївна – дочка відставного генерала Миколи Петровича Квашніна-Самаріна, розстріляного в ті роки більшовицьким каральним загonom.

Гора "Алчак".

Розповідали, що взимку мешканці селища звернулися до влади з проханням випустити Капніста на волю. *«Зберете дві тисячі підписів – випустимо»*. Але коли підписи зібрали, то влада збільшила вимогу. Коли кількість перебільшила і нову цифру (4,5 тисячі), то графа розстріляли разом з іншими на горі Алчак. Усі вбиті падали в ущелину у напрямку до моря. Місцеві жителі поривалися поховати розстріляних, але влада організацію похорону заборонила. Тіла були

скинуті в одну спільну могилу. За оповідками місцевих жителів, та ущелина почала світитися і світилася, ще дуже довго...

Потім до будинку ввірвалися п'яні матроси, троцили і палили все, що траплялося під руки. Марія згадувала, що її тітку вбили в неї на очах. Їй було близько шести років, говорить вона, але вона добре пам'ятала тих людей. Один сказав іншому: *«Дивись, якими очима вона на нас дивиться. Пристрель її»*. Я закричала: *«Ви не можете! У вас немає наказу!»* Це було взимку 1921. В ту зиму розстріляли майже всіх кримських дворян. Маєток Капністів зруйнували. Сестра, не витримавши смерті батька, померла від інфаркту. Міра навчилася вести домашнє господарство, брат возив сміття, бабуся давала уроки іноземних мов. Наступним випробовуванням для них була спеціальна довідка, якою було заборонено купувати 15 видів товарів: хліб, м'ясо, жир, крупи, цукор, нитки і всі товари мануфактури. Тобто вони могли вести тільки натуральне господарство.

Зберігся лист Марії Ростиславівни з 1921 року, написаний комусь із родичів. Ось він: *«Мені 16 років. Я дуже багато вчуся і, постільки вчитель живе за 5 верст, то на ходіння йде багато часу. Хочу витримати на бухгалтера і тримати за 7-му групу. Ходіння за продуктами відбирає багато часу. Все це дуже ускладнює життя, мені здається, що ми довго не протягнемо. Брати невідомо де, старший десь за Волгою, молодший поблизу Москви, ледь-ледь харчуємося самі...»*

Що я люблю? Книги і природу, і дуже шкодую, що не можу навіть мріяти потрапити до університету».

І тому вони були змушені тікати із Судака. Місцеві жителі принесли для них свій національний одяг, яким можна було закрити обличчя, і під покровом ночі вони вирушили в дорогу до Петрограду.

В Петроград вони потрапили... через багато років. Жили в Києві, знайшли там прихисток у хворої тітки, яку доглядали. Вона і мама. Тут Марія закінчує трудову школу, збирається стати бухгалтером, мріє про театр, (який шанували всі Капністи), але прекрасно розуміє, що їй не світить вступити навіть у театральну школу. Та віра в Бога, у випадок, в диво – хто б як не називав, завжди присутня у житті людини. І сталося так, що Марія повертається в Петербург чи вже тоді Ленінград і її приймають до театральної студії Юр'єва при театрі Пушкіна. Це було щастя. І там їй пророчать блискуче майбутнє. Вона має помітну зовнішність. Та студію ліквідували... Тут же, в місті над Невою, після тривалої перерви відбулася її зустріч з другом дитинства Георгієм Євгеновичем Холодовським. Він вважався нареченим її старшої сестри Лізи. Маленька Марія часто докучала молодій парі, дражнила їх, вигадувала всілякі витівки, аби розсердити чи роздратувати жениха й наречену. Ну, звісно, малим дітям чомусь завжди хочеться подразнити молодят. І ось через багато років – зустріч у Петербурзі, чи то Ленінграді. Георгій Євгенович ледве вгадував у ставній красуні колишню дівчинку. І справді – невелика на зріст, але вельми струнка, з гарною фігурою, ніжним овалом обличчя, з променистими-карими великими мигдалевидними очима, товстими косами до п'ят Марія Ростиславівна могла полонити не одне серце. Георгій Євгенович розповідав (про це є кадри у фільмі В. Василенка «Три свята Марії Капніст»), що він тоді закохався у Марію. Молоді люди вільний час проводили разом – актриса-початківця та інженер-енергетик.

Волею долі Марія знову опиняється у Києві. Виходить заміж. Чоловік наполягає, щоб вона стала вчитися на фінансовому факультеті технікуму народного господарства.

Нецікаво й сумно було вчитися на фінансиста і, залишивши чоловіка, вона знову повернулася до Ленінграда, до своєї мрії й стала студенткою театального інституту. Виходила на сцену в масовках, подавала надії на більше, але... Такими «але» буде заповнене все її життя. Радянська влада не прощала знатного походження. Це був 1933 рік. Драматична доля, яка судилася багатьом дворянським родинам, переслідувала її, готуючи попереду найтяжчі випробування.

До речі, тільки брат Марії Ростиславівни Андрій зміг отримати вищу освіту. Він змінив прізвище «Капніст» на «Копніст», і таким чином йому вдалося вивчитись. Між ним і сестрою довго були відчужені стосунки. Вона не могла пробачити йому зречення роду. А Георгій

З братом Георгієм, 1964 рік.

Ростиславович працював інженером, хоч освіту мав середню технічну. Жив у Ярославлі.

Але, незважаючи ні на що, Марія Ростиславівна була ерудованою, знаючою, а головне, розуміючою людиною. Невелика бібліотека, підібрана зі смаком, свідчила про розмаїтість інтересів, світлий розум і допитливість.

Наприкінці 1934 року відбулося вбивство Кірова і через те, що Марія була з ним знайома її виключають з театрального інституту, викликають на допит і наказують виїхати з Ленінграда. Тоді її відпустили, але не забули...

Це був один із прологів моторошних репресій, які згодом покотилися по країні. В місті почалася масова «чистка» від «ненадійних елементів». І вона стала таким елементом...

Далі – Київ, Батумі... І постійні спроби повернутися в рідне місто. І це постійна круговерть. Здається, доля навіть не дає їй озирнутися й оговтатися.

Працювала вона в Батумі бухгалтером в житлоуправлінні міськради. Довелося заробляти на хліб здобутою в ранній юності професією. Молода, елегантна, з чудовою статурою, Марія захоплювалася спортом, любила музику, відвідувала концерти. І, може, з примхи своєї трохи ексцентричної, артистичної

натури називала себе чомусь італійкою.

«Італійку» помітили 27 серпня 1941 року, як зазначають документи НКВС

Аджарської АРСР, вона була заарештована й приведена до карної

відповідальності за статтю 58-10(1) – пропаганда й агітація, що має на меті

заклик до повалення радянської влади. Капніст Марія Ростиславівна, 1914 року народження, уродженка м.

Ленінграда: 6 липня 1942 року засуджена Особливою нарадою за

статтю 58-1а УКРРФСР до восьми

років ВТТ – виправно-трудова таборів. Тоді вона ще не знає, що в таборах їй доведеться провести майже вдвічі більше – 15 років.

Выписка із протокола № 44 -м

Табірне життя. Караганда

«Я прожила таке життя, що нічого не боюся»

Марія Капніст

«Безправність... Це, мабуть, найстрашніше, що може відчувати людина у неволі: я одна з тих мільйонів» – писала Марія Ростиславівна. Вона одна з тих

мільйонів, яких у часи сталінського беззаконня хотіли в пекельній машині стерти в табірний пил. А вони, ті пилінки, були живі. У них були серця й душі.

В один з таборів Караганди, – до речі, місто це й заснували спец-переселенці та табірники, її етапом пригнали вночі.

«Коси мої вже відрізали... Я вже добре знаю ціну нічним допитам, коли тебе або засліплюють і обпалюють яскравою лампою або кидають у крижану ванну. Знаю, що буває, коли тебе запримітить начальство... У жіночих таборах були свої закони, може, гірші, ніж у чоловічих...»

Тут вона познайомилася з Ганною Василівною Темировою, невисокого зросту, надзвичайно красивою жінкою з терських козачок. Вони потоваришували, і тоді вона дізналася, що Ганна – дружина Колчака. Одружився на ній білогвардійський адмірал вже літнім.

На час їхньої зустрічі з Марією Капніст, Темирова відсиділа вже 18 років, хоча ніякого стосунку до білогвардійського руху не мала. Та хто в ті роки з цим рахувався?

Ганна була натурою артистичною – ліпила, малювала. Разом вони ставили в бараці нічні спектаклі. Жінки їм дякували, а вони були вдячні їм за те, що це їх морально підтримувало.

Робота була виснажливою – 180 штук саману за день у неймовірну спеку, води обмаль, у бараках вночі нестерпно...

Начальник табору – Шалва Джапарідзе був дуже ласим до табірних жінок. Уночі він часто посилав по ту, на яку накинув оком. Прислав уночі «сваху» з ув'язнених, і вона приводила йому жаданих. Опинилася серед них і Марія. Якось приходить «сваху» і каже: «Шалва вмирає, просить вас листа написати його доньці!». Вона пішла, але на той час знала, як захищатися, і хоч ніби й «панянка», але міцною була й не надто ще виснаженою. *«Коли він спробував мене схопити, вдарила його від страху й ненависті в пах... І Шалва, вирішив помститися. Конвойні кинули мене в чоловічий табір до кримінальних злочинців. Я забилася в куток і молилася з усієї сили. А коли до мене похабно підійшов старший з них – у відчаї крикнула: «Черви смердючі! Війна йде! На фронті гинуть ваші брати, а ви дихаєте парашею, корчитесь в грязюці й над слабкими знущаєтесь. Були б у мене картеч...».*

Г. В. Темірева (Колчак) – подруга М. Р. Капніст по ГУЛАГу.

Один з них запропонував її вбити, а верховода, наказав: *«Хай говорить... не чіпати!»* Між ними зчинилася колотнеча. Конвоїри увійшли і забрали її.

Аби хоч якось захиститися від постійних домагань зеків і табірною начальства, жінки втирали в обличчя вугільний пил. Чим гірше ти виглядаєш, тим

для тебе краще – потворні закони табірної життя. Ту сажу Марія так і не змогла змити з себе до кінця життя.

Джезказган. Погасле сонце

«Не може ж бути весь час погано, потерпіль трішки – і все буде добре»

Марія Капніст

Етапи, пересилки, табори... Ніхто ніколи не говорив, куди ведуть, дізнавалися потом самі... Січе холодний дощ, вітер розшматовує блаженський одяг, мороз пронизує все тіло або нещадно палить сонце, гарячий вітрюган несе розжарений пісок, забиваючи очі і вуха, не дає дихати. Не всі доходили до кінцевої зупинки, бо вмирили на важкому шляху, як мухи. Через багато років, повернувшись із заслання, М. Капніст розповідатиме рідним і знайомим про пекельні переходи в пустелі, про дрімучу сибірську тайгу. І ті її розповіді будуть схожими на легенди...

В Джезказгані добували вугілля. Запускали в'язнів у шахту рано-вранці, а піднімали вночі. Від важких кайл і лопат боліли руки, ноги, спини. А норми виробітку були величезні. Якимось підняли їх на поверхню серед дня. І нещасні люди раптом відчули, що вони нічого не бачать – ні неба, ні сонця, нічого... Такий учинився лемент в таборі. Не дуже швидко повернувся до в'язнів зір...

Порядки табірні були жахливі. Жили в бараках, таких собі довгих дерев'яних сараях, які постійно протікали і які треба було самим ремонтувати у «вільний» від норми час. Глину для ремонту носили на ношах не ділячись на чоловіків і жінок. Марія мала зріст 1 м 65 см. І зціпивши зуби носила ці важелі разом з двометровим чоловіком, теж каторжанином. Згадуючи цей епізод він говорить, ця робота була нескінченною і носили вони ці ноші десятки разів, але Марія жодного разу не поскаржилася. Вона пізніше в своїх спогадах напише: *«як же треба ненавидіти свій народ, щоб іменем закону і Радянської влади знищувати невинних людей»*.

А той двометровий чоловік, у парі з яким тендітна дівчина носила ноші з мокрою глиною – лєнінградець, письменник Данііл Фібіх. Марії Капніст він був зобов'язаний життям. Коли Данііл декілька днів не виходив на роботу, безстрашна дівчина переодягнувшись чоловіком, разом з іншими ув'язненими пройшла на чоловічу частину табору. Знайшла друга на нарах в гарячці і майже непритомного. Вона просиділа всю ніч біля хворого, а вранці, коли інші ув'язнені вже почали ділити його пайку, побігла в медпункт і сльозно вмовила медсестру перевести туди Фібіха. Через багато років він напише книгу про табори. Одна з його героїнь – Марія Ростиславівна Капніст – Мері, як називав її Фібіх і так називали її всі.

Важко було б вижити у тих страшних таборах, якби не допомога з волі. Георгій Євгенович Холодовський, вірний друг дитинства і юності, не забував її. Регулярно надсилав посилки з сухарями, сухофруктами, цибулею, і вони врятували від голоду та цинги і її, і товаришів по неволі. Майже половину продуктів відбирали конвоїри, проте за це її менше били. А ще величезною радістю було, коли посилка приходила на її день народження, а в ній все необхідне для випікання традиційних жайворонків. Яюсь, коли Марія була ще маленька, циганка наворожила їй жити доти, доки летітиме пташка. І хлібні пташки, в яких вона запікала аркушки з побажаннями чи пророцтвами були на її столі завжди. Як не дивно, вони вчасно доходили, оті посилки і листи від Холодовського, хоча доля закидає її то в пекельну пустиню, то на лісоповали Сибіру. А додому чи до друзів дозволяли написати лише одного листа на рік.

Історія її табірної кохання

З маленькою донькою.

Історія її табірної кохання – власне досі ще велика таємниця, і, мабуть вже такою залишиться. Інженер Ян Волконський був із польського шляхетського роду та шалено закоханий в Марію. Яюсь, в степу, коли жінки пасли отару овець сталася пожежа. Ян скочив на коня і кинувся в палаючий степ. Сам напівобгорів, але Марію спас. На питання, чим вона може йому віддячити сказав: народи мені доньку. Пізніше – Яна Волконського розстріляли. Марія Капніст так толком і не розповіла про нього майже нічого.

Навіть доньці. Чи то було боляче згадувати, чи то просто не хотіла ділитися – воліла залишити спогад про прекрасне почуття тільки для себе

Донька Рада згадує: *«Коли табірне начальство дізналося, що мати вагітна, її змушували зробити аборт, вона відмовилася. І тоді їй влаштовували різні тортури: опускали в крижану ванну, обливали холодною водою, посилали на найважчі роботи. Вона потім мені говорила: «Як ти вижила? Це ж взагалі неможливо!»»*.

Через доньку Марія й отримала додаткові роки каторги.

Рада ходила в дитячий садочок при таборі. Щоранку стискалася в клубочок і не хотіла відпускати мамину руку, а щовечора мала синячки по тілу. Коли Марія запитувала про їх походження у виховательки їй відповідали, що дитина дуже непосидюча. Яюсь Марія Ростиславівна вирішила підглядати, що відбувається в

садочку і побачила, як вихователька запхала дитині хусточку до рота і почала крутити їй щоки зі словами: «я виб'ю з тебе ворога народу». Не тямлячи себе від люті Марія накинулася на неї. Побила. Вихователька виявилася коханкою співробітника НКВД. Марії Ростиславівні дали ще 10 років... Раду відправили в дитячий будинок. Ніякі вмовляння, прохання, дитячі крики нічого не змінили. Надія залишалася тільки на подругу, яка от-от мала звільнитися. Цією подругою була Валентина Базавлук і у неї була своя, непроста історія: до табору вона потрапила через жарт свого чоловіка. Він був однокласником Берії, і попросив провчити дружину, яка не витримавши його п'янок вирішила від нього піти. Берія виконав прохання, але коли чоловік проспавшись, попросив випустити Валентину, Берія відповів, що механізм вже запущено. Так вона пішла по етапу. Без неї померла маленька донька, а згодом і чоловік, не пробачивши собі цього жарту. Опинившись в одному таборі Валентина і Марія стали близькими подругами. І от коли Валентина звільнялася, Марія взяла з подруги обіцянку – розшукати доньку й подбати про неї. Аби вона тоді знала, чим усе обернеться.

Прохання Марії Ростиславівни Валентина виконала. Вона об'їхала кілька дитячих будинків, відвідала безліч інстанцій і знайшла дівчинку під Красноярськом. Забрати Раду до себе назавжди вона не мала права, але домоглася переводу її до дитбудинку в Харкові (дитячий будинок № 3, по вулиці Данилевського, 10), і щовихідних забирала її додому і любила її, як власну дитину. А Рада теж любила маму Валю, як вона її називала.

Рідну матір дитина побачила не скоро і зустріч була жахливою. Ніхто не розповідав дитині, як жилося її мамі, через що довелося їй пройти і де вона перебувала всі ці роки. Вона уявляла маму гарною, а тут її кинулася цілувати стара беззуба виснажена жінка з грубими руками. І дівчинка, якій на той час було 9 років вирішила покарати її за роки самотності з усією дитячою жорстокістю. Вона втекла. Ту жінку, яка майже вголос плакала серед двору дитячого будинку вона ніскільки на той час не жаліла. Так вони прожили 2 роки. Марія Ростиславівна не давала згоди на проживання своєї доньки з Валентиною Базавлук, а сама забрати її не могла, через довідку, про невірноваженість. Вони потім зблизяться і полюблять одна одну і Рада зрозуміє рідну маму і потім зробить все, щоб її іменем звалися вулиці і сквери, напише про неї книгу, але тоді це був найболючіший удар для Марії Ростиславівни.

Радислава закінчила Харківський політехнічний інститут, працювала на Харківському авіаційному заводі інженером-технологом. Має двох синів — Ростислава та Георгія Капніста. Та двох онуків — Ярослава Ростиславовича та Ростислава Ростиславовича (останній народився 22 березня 1996 року, в день народження Марії Капніст).

Мало судилося побути разом матері та доньці, але, як кажуть, пам'ять роду – то душа народу. Радислава Капніст свято шанує пам'ять матері, приїжджає з Харкова, де зараз живе, на могилу матері.

Але це все буде потім, а поки що вона засуджена каторжанка. Вона рубає вугілля в шахтах, потім на поселенні працює грузчиком у чоловічому одязі, порасе худобу, рубає ліс і мріє про волю.

Вона згадувала березень 1953 року, коли помер Сталін. Їх усіх вишикували на табірному плацу і оголосили про його смерть. З людьми сталося щось неймовірне. Одні плакали, інші кричали. Боялися, що їх усіх розстріляють. А Марія Ростиславівна затанцювала з радощів якийсь вальс. Слава Богу, подумали, що вона збожеволіла. Часом, рятуючись від багатьох неприємностей табірної життя, вона вдавала з себе жінку несповна розуму. Її назвали божевільною фашисткою і залишили в ув'язненні. І ніщо не могло її зламати. В цьому відношенні вона була абсолютно некерованою. Цим самим, одним вона вселяла жах, а іншим давала надію.

Вона стала янгелом-охоронцем для багатьох ув'язнених. Для Марії допомагати ближнім – це була норма, її єство. Одного разу на вугільних шахтах вона побачила, що на шаленій швидкості прямо на людей летить вагонетка з вугіллям. Розуміючи, що люди, які працюють внизу просто не встигнуть втекти і не маючи нічого під руками, Марія Капніст під ту вагонетку кинулася сама. Чисельні переломи, зідрана шкіра, забої і три місяці непритомності – ось чого вартував їй цей вчинок. Але 36 людей залишилися живими, вони отримали шанс вийти на волю.

Арештантка Марія Капніст

Марія згадує, що коли вона ледь жива лежала на ліжку, їй приснився сон. Ніби вона стоїть за якимось тином, біля неї люди, а на дорозі лежить мішок з зерном. Вийшла вона на ту дорогу, взяла той мішок на плечі, а він легкий, як пух, і розділила те зерно між людьми. Прокинувшись, одразу зрозуміла, що то віщий сон і що творити добро – то її найважливіше призначення на землі. Вона ніколи не шкодувала про свою відданість людям.

Марію випустили тільки після особистого звернення патріарха всія Русі Алексія. Саме він організував повернення Марії Ростиславівни до Москви в окремому вагоні поїзда.

1958 року постановою Верховного суду РСФСР вирок і всі подальші рішення щодо справи були скасовані, а справа – закрита, через відсутність складу злочину. Відлига. Ось так просто 15 років життя в одному реченні...

Побачення через 17 років

Марія поїхала до Москви – на зустріч із Георгієм Холодовським. Коли вона вийшла з вагону на Київському вокзалі Москви у своїй тілогрійці, стоптаних черевиках з вузликом нехитрих пожитків у руках, то побачила Георгія на пероні з квітами.

Їй 44 роки, а вона скидалася на дуже літню бабцю. Сцена, сповнена трагізму. Він метушився спорожнілим пероном, шукав і не міг знайти. Вона стояла осторонь. Він був таким же гарним, статним і аристократичним. Та підійти до нього в неї не стало сил. І коли вже всі з перону розійшлися і вони залишилися вдвох він підійшов до неї і сказав: *«що ж вас не зустріли, а до мене не приїхали»* – віддав їй квіти і пішов. І тут вона йому в слід прошепотіла *«Юл»* – те саме ім'я з дитинства.

*М. Р. Капніст з
Г. Є. Холодовський, 1964 рік*

Коли він обернувся і впізнав в тій жінці свою Міру, його очі виразили жах. Це була не вона. Вона не могла стати такою. Без зубів, сива, у глибочєнних зморшках: *«Боже, що вони з тобою зробили!»*. Марія кинулась бігти, а коли він наздогнав її, сказала: *«Дякую за ту правду, яку я побачила на твоєму обличчі...»*. І цього жаху в його очах вона не забула ніколи. Це був удар у самісіньке серце.

З Георгієм Євгєновичем вони дружили всі роки, їздили один до одного в гості, він неодноразово пропонував Марії Ростиславівні одружитися, та вона так і не забула тієї зустрічі на вокзалі. Хоча любила вона свого Юла завжди. І вже у 86 років, говорячи про нього, наголошувала, що таких гарних чоловіків не зустрічала за все життя. Але тоді з Київського вокзалу Москви вона тікала світ за очі, щоб втекти від себе...

Світлиця творчості

*«Щоб я перестала зніматися? Ніколи!
Це для мене рівносильно смерті!
Я хочу працювати. Адже так довго це було відібране у мене»
Марія Капніст*

Марія оселилася в Києві. Починала життя заново. Ночувала в під'їздах, на зупинках, у телефонних будках. Аби заробити хоч якусь копійку, бралася за яку завгодно роботу. Перепробувала стільки всього: од двірника й до масажистки –

масаж навчилася робити в таборі, там масаж був по суті єдиними доступними ліками від усіх недуг.

У кіно прийшла раптово. Раптово і несподівано, хоча, зважаючи на її долю вже нічого не повинно б викликати подив. Стояла біля каси кінотеатру. У заношеній фуфайці. З брудними руками. Думала влаштуватися хоч прибиральницею – якщо візьмуть. Колишніх в'язнів ГУЛАГу – хоч і реабілітованих – не дуже хапалися брати на роботу. Підійшов режисер Юрій Лисенко і спитав, у якому фільмі Марія знімається. І одразу ж узяв її на невелику роль у своєму фільмі «Таврія». А можливо це легенда – бо дуже вже це незвичайно.

Ось як про неї згадує художниця Тетяна Голембієвська: *«У побуті Марія Капніст була зовсім беззахисна: витала в емпіреях, жила новими образами в кіно. Постійно у Марії витягали гаманці, вона втрачала ключі, документи... Вічно в її квартирі на вулиці Кавказькій, отриманій від кіностудії, жили якісь дівчатка, яким нікуди було подітися, якісь хлопчики, яким треба було десь перебути, якісь абітурієнти, студенти, жінки з понівеченими долями, яким потрібно було допомогти... Марія Ростиславівна була дуже енергійною і імпульсивною. Могла о третій годині ночі привезти нам додому проліски – хотіла, щоб ми перші вдихнули аромат весни».*

Коли на кіностудії готували фільм про Марію Капніст – брали інтерв'ю у багатьох акторів, що її знали. І звісно ж говорили тільки хороше, і нічого дивного в цьому немає – бо вона дійсно була хороша. Але найчастіше наголошували про її унікальність. *«Її зовнішність була створена для кінематографічного сприйняття. У неї в очах була така біографія, що навіть в маленьких епізодах їй вдавалося зайняти собою весь екран. А ще її називали «екзотичною птахою, що випадково залетіла у курник».*

Ми, на жаль не бачили Марію Капніст молодою і гарною. Зате вона привнесла на екран свою світлу сонячну душу. І кого б вона не грала: ворожок, циганок, відьом, графинь – всіх їх наділяла особливим шармом, яким володіла сама. Їй не випало грати придворних дам і закохувати в себе прекрасних принців, але вона так легко сприймала свою зовнішність, що навіть листи, які писала знайомим підписувала: *«ваша Баба Яга»*. Знялася у більш ніж у сотні фільмів, підтягувалася на перекладах, обливалася холодною водою, щоб провчити пліткарок біля під'їзду, які називали її відьмою – пройшовши повз них у під'їзд могла зв'язати простирадла, вилізти у вікно і пройти ще раз і навіть привітатися. Дуже добре плавала, обожнювала квіти, навіть говорила з ними. Не виносила яскравого світла і ніколи не була розчарована в людях.

Єдине, що вона ніколи не робила після повернення з каторги – це не спускалася у підземні переходи. Клаустрофобія, як наслідок роботи в шахтах.

Марія Капніст знялася у 120 фільмах. Знімалася вона і в Голлівуді – грала черницю у фільмі «Темні води» (1994 р.). Була вона й актрисою Київського театру російської драми.

Основні ролі:

- ☞ Мати («Таврія», 1959, реж. Ю. Лисенко);
- ☞ Черниця («Іванна», 1959, реж. В. Івченко);
- ☞ Мадам Дюваль («Далеко від Батьківщини», 1960, реж. О. Швачко);
- ☞ Теща («Рибки захотілося», 1963, реж. М. Шейко);
- ☞ Кравчиха («Лушка», 1964, реж. Л. Безкодарний, І. Самборський);
- ☞ Лаборантка («Ключі від неба», реж. В. Іванов);
- ☞ Сусідка («Хочу вірити», 1965, реж. М. Мащенко);
- ☞ Бетті («Помилка Оноре де Бальзака», 1968, реж. Т. Левчук);
- ☞ Мануйлиха («Олеся», 1970);
- ☞ Відьма («Пропала грамота», 1972 реж. Б. Івченко);
- ☞ Наїна («Руслан і Людмила», 1972, реж. О. Птушко);
- ☞ Графиня («Бронзовий птах», 1974, реж. М. Калінін);
- ☞ Ізергіль («Табір іде в небо», 1975, реж. Е. Лотяну);
- ☞ Баба Орися («Пам'ять землі», 1976, реж. Б. Савченко);
- ☞ Економка («Дике полювання короля Стаха», 1979, реж. В. Рубінчик);
- ☞ Міліца Федорівна («Шанс», 1984, реж. О. Майоров);
- ☞ Баба Роза («Прощавай, шпано замоскворецька», 1987, реж. О. Панкратов);
- ☞ Фатум, Лицар, Ігуменя («Нові пригоди Янкі при дворі короля Артура», 1988, реж. В. Гресь);
- ☞ Маня («Мистецтво жити в Одесі», 1989, реж. Г. Юнгвальд-Хількевич);
- ☞ Відьма (однойм. фільм, 1990, реж. Г. Шигаєва);
- ☞ Покоївка («Білі одежі», 1992, реж. Л. Белозорович).

Роль матері Лукер'ї в фільмі "Таврія", 1959 рік.

Останні роки життя

«Кожна мить життя неповторна, неоціненна. І хоча на мою життєву ниву випало багато тяжких випробувань – не жаліюся на свою долю. Давати силу іншим – ось найбільша радість життя»

Марія Капніст

12 жовтня 1993 року Марія Ростиславівна поїхала на кіностудію імені Довженка. Вона ходила коридорами студії, з усіма віталася, збирала у дворі

букети осіннього листя і говорила: «я так добре почуваюся, у мене такий гарний настрій», була веселою і щось тихо наспівувала. Коли вийшла із студії вже сутеніло. Коли вона переходила через проспект Перемоги, вантажівка, що вискочила з-за повороту збила її з ніг. В машині швидкої вона весь час повторювала, що водій не винен. Її стан був критичним. Під час лікування вона ще й застудилася. І навіть дорогі ліки, що привезли з Франції виявились марними. 25 жовтня 1993 року Марії Капніст не стало.

Відспівали її 28 жовтня у Володимирському соборі, на будівництво якого її рід свого часу пожертвував чималі кошти. Сама ж актриса вважала його рідним. Так вже сталося, що відспівували її того дня коли помер її славний пращур поет Василь Капніст. Її поховали, як вона і просила в родовому селі Великій Обухівці. В останні роки життя Марія Капніст доклала багато зусиль, щоб ушанувати пам'ять своїх предків. Тепер згадують і шанують її. У Великообухівському краєзнавчому музеї є цілі розділи, що розповідають про життя незламної графині. Там їй відкритий пам'ятник, на якому вибиті слова її сімейного девізу: «у вогні не спалима»

Кожного року 22 березня, в день народження Марії Ростиславівни збираються рідні і друзі. Рада привозить «жайворонків». По можливості їдуть до Великої Обухівки, щоб вклонитися рідній могилі.

І хоча Марія Іванівна Капніст не мала жодної головної ролі в кіно, найважливішим стало те, що вона зуміла вийти переможницею у безжальній боротьбі проти радянського режиму:

«Кожна мить прожитого життя неповторна, неоціненна. І хоча життя дало мені чимало важких випробувань – не скаржуся на свою долю. Давати силу іншим – ось найбільша радість життя. Будьте добрими. Пам'ятайте, що найкраща справа на землі – творити добро».

Вшанування пам'яті

- ☞ Марії Капніст присвячено документальний фільм «Марія Капніст. Три свята» українського режисера Віктора Василенка (1989).
- ☞ документальний фільм «Горда сльоза» українського режисера Сергія Дарійчука (2009).
- ☞ 16 травня 2014 року Укрпошта ввела в обіг поштову марку № 1370 «Марія Капніст. 1914-1993. 100 років від дня народження».
- ☞ 13 вересня 2014 року на будинку № 27/5 по вулиці Василя Липківського до століття від дня народження Марії Капніст, урочисто відкрили меморіальну дошку, присвячену акторці.

Поштова марка України, випущена до 100-річчя від дня народження М. Капніст, 2014 рік.

☞ 15 листопада 2018 року депутати Київської міської ради перейменували вулицю Желябова на вулицю Марії Капніст.

Література

Білан А. Дарувати силу іншим : (видатній жінці і актрисі Марії Ростиславівні Капніст виповнилося б 85 років) / А. Білан // Українська культура. – 2000. – № 3. – С. 18.

Бобрищев К. Марія Капніст / К. Бобрищев // Бобрищев К. Отчий край. – Полтава : Сімон, 2004. – 304-313.

Волосков В. Марія Капніст / В. Волосков // Волосков В. Координати часу : краєзнавчі етюди полтавського краю. – Полтава : Дивосвіт, 2010. – С. 197-200.

Журавльов Д. Василь Васильович Капніст / Д. Журавльов // Журавльов Д. Хто є хто в українській історії. – Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2011. – С. 272-275.

Журавльова Л. Капніст таємно знялася в Голівуді / Л. Журавльова // Дзеркало тижня. – 2005. – 12 листоп. – С. 18.

Капніст Василь Васильович // Провідники духовності в Україні : довідник / за заг. ред. І. Ф. Кураса. – Київ : Вища школа, 2003. – С. 237-238.

Капніст Марія Ростиславівна // Митці України: енциклопедичний довідник / за ред. А. В. Кудрицького. – Київ : «Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана», 1992. – С. 287.

Король Н. Актриса Марія Капніст не мала права виховувати рідну доньку. Через те всю любов і енергію вона віддала кінематографу / Н. Король // Коло. – 2012. – 19 лип. – С. 19.

Король Н. Після 15 років сталінських таборів стала відомою актрисою й нічого не боялась / Н. Король // Коло. – 2012. – 12 лип. – С. 19.

Костецька М. Незламна Марія Капніст / М. Костецька // Історія плюс. – 2023. – № 5. – С. 4.

Кочевська Л. Марія Капніст: сторінки незвичайної долі : спогади / Л. Кочевська. – Київ : Фотовідеосервіс, 1994. – 93 с.

Кравченко О. Остання графиня / О. Кравченко // Зоря полтавщини. – 2016. – 1 квіт. – С. 9.

Кучерявий О. Останні інтерв'ю й остання роль матері Марії / О. Кучерявий // Українська культура. – 1994. – № 9-10. – С. 19-20.

Лазечко П. Капністи: меценати української культури / П. Лазечко // Дзвін. – 2003. – № 4. – С. 111-113.

Леонтович О. Моя тітонька Міра... / О. Леонтович // Кіно-Театр. – 2009. – № 3. – С. 15-17.

Леонтович О. Та, що несла людям жайворонків / О. Леонтович // Слово просвіти. – 2003. – 9-15 квітня. – С. 9.

Лизозуб Н. Графиня, що пройшла ГУЛАГ / Н. Лизозуб // Пенсія. – 2008. – № 11. – С. 44.

Литвиненко Т. «Проста історія» однієї дворянки / Т. Литвиненко // Кіно-Театр. – 2003. – № 2. – С. 56-57.

Матях В. Василь Капніст / В. Матях // Історія України в особах: козаччина. – Київ : Видавництво «Україна», 2000. – С. 287-294.

Недашківська Р. Бронзовий птах зі світлою відзнакою. Доля Марії Капніст – готовий сценарій для фільму жахів / Р. Недашківська // Дзеркало тижня. – 2005. – 12 листоп. – С. 18.

Орел А. «Мама відмовилася робити аборт. Її почали бити і мучити тортурами» / А. Орел // Країна. – 2019. – № 13. – С. 48-50.

Панкрат'єв С. Марія з роду Капністів / С. Панкрат'єв // Літературна Україна. – 2005. – 21 квітня. – С. 7.

Передерій Л. Радослава Капніст: «бог зберіг мене для того, щоб я зберегла й дослідила 300-річний рід Капністів» / Л. Передерій // Вечірня Полтавщина. – 2016. – 30 берез. – С. 14; 6 квіт. – С. 7.

Попельницька О. Капніст Марія Ростиславівна (1914-1993 рр.) / О. Попельницька, М. Оксеніч // Попельницька О. Сто великих діячів культури України. – Київ : Арій, 2010. – С. 443-446.

Розсоха Л. Миргородський родовідник: знадоби до генеалогії Миргородщини XVIII-XX ст. / Л. Розсоха. – Вінниця : Твори, 2022. – 1040 с.

Рясний А. Графиня, актриса, каторжанка... / А. Рясний // Село полтавське. – 1995. – 30 березня. – С. 4.

Рясний А. Сторінки незвичайної долі / А. Рясний // Зоря Полтавщини. – 1995. – 6 червня. – С. 4.

Топачевський А. Мистецьке коло козацького роду / А. Топачевський // Слово Просвіти. – 2009. – 30 липня – 5 серпня. – С. 10.

Цимбал Г. В огне непоколебимая / Г. Цимбал // Натали. – 2005. – № 7. – С. 108-115.

Електронні ресурси

Велика акторка Марія Капніст [Електронний ресурс] // Київська обласна бібліотека для юнацтва : [сайт]. – Електрон. текст. дані. – [Б. м.], 2023. – Режим доступу: <http://surl.li/lpwlz> (дата звернення: 20.09.2023). – Назва з екрана.

Великая актриса Мария Капнист в 40 лет выглядела на 70 [Електронний ресурс] // Інтернет-видання Полтавщина: [сайт]. – Електрон. текст. дані. – [Б. м.], 2009-2023. – Режим доступу: <http://surl.li/lpsrb> (дата звернення: 18.09.2023). – Назва з екрана.

Власенко К. Марія Капніст – шляхтянка, ворог народу, жебрачка, актриса... / К. Власенко [Електронний ресурс] // Міжнародний конкурс учнівської та студентської молоді «Мій рідний край» : [сайт]. – Електрон. текст. дані. – [Б. м.], 2014. – Режим доступу: <http://surl.li/lpwni> (дата звернення: 20.09.2023). – Назва з екрана.

Головна роль Марії Капніст [Електронний ресурс] // День : [сайт]. – Електрон. текст. дані. – [Б. м.], 2023. – Режим доступу: <http://surl.li/lpwoy> (дата звернення: 20.09.2023). – Назва з екрана.

Графиня Марія Капніст: правнучка кошового Сірка, яку не зламав ГУЛАГ Капніст [Електронний ресурс] // Останній бастион : [сайт]. – Електрон. текст. дані. – [Б. м.], 2023. – Режим доступу: <http://surl.li/lpsvl> (дата звернення: 15.09.2023). – Назва з екрана.

Дмітреєва П. Марія Капніст: «Не смійтеся зі старості тих, чиєї молодості ви не бачили» / П. Дмітреєва [Електронний ресурс] // Вісті Придніпров'я : [сайт]. – Електрон. текст. дані. – [Б. м.], 2017. – Режим доступу: <http://surl.li/lpwiv> (дата звернення: 20.09.2023). – Назва з екрана.

Історія життя незламної української актриси Марії Капніст [Електронний ресурс] // Останній бастион : [сайт]. – Електрон. текст. дані. – [Б. м.], 2023. – Режим доступу: <http://surl.li/lpstw> (дата звернення: 15.09.2023). – Назва з екрана.

Капніст Марія Ростиславівна [Електронний ресурс] // ЕСУ : [сайт]. – Електрон. текст. дані. – [Б. м.], 2023. – Режим доступу: <http://surl.li/lpwqn> (дата звернення: 20.09.2023). – Назва з екрана.

Литвиненко Т. «Проста історія» однієї дворянки / Т. Литвиненко [Електронний ресурс] // Кіно театр : [сайт]. – Електрон. текст. дані. – [Б. м.], 2023. – Режим доступу: <http://surl.li/lpwkp> (дата звернення: 20.09.2023). – Назва з екрана.

Марія Капніст: графиня из ГУЛАГа [Електронний ресурс] // Аргумент : [сайт]. – Електрон. текст. дані. – [Б. м.], 2017. – Режим доступу: <http://surl.li/lpw hb> (дата звернення: 20.09.2023). – Назва з екрана.

Капніст Марія Ростиславівна [Електронний ресурс] // ЕСУ : [сайт]. – Електрон. текст. дані. – [Б. м.], 2023. – Режим доступу: <http://surl.li/lpwqn> (дата звернення: 20.09.2023). – Назва з екрана.

Марія Капніст [Електронний ресурс] // UA History : [сайт]. – Електрон. текст. дані. – [Б. м.], 2023. – Режим доступу: <http://surl.li/lpwfl> (дата звернення: 20.09.2023). – Назва з екрана.

Марія Капніст [Електронний ресурс] // Bomarka : [сайт]. – Електрон. текст. дані. – [Б. м.], 2023. – Режим доступу: <https://bomarka.com/ukraine/1136/8351/> (дата звернення: 20.09.2023). – Назва з екрана.

Марія Капніст – шляхтянка, ворог народу, жебрачка, актриса... [Електронний ресурс] // Міжнародний конкурс учнівської та студентської молоді «Мій рідний край» : [сайт]. – Електрон. текст. дані. – [Б. м.], 2014. – Режим доступу: <http://surl.li/lztrs> (дата звернення: 20.09.2023). – Назва з екрана.

Рада, дочь знаменитой актрисы графини мари капнист: «когда мама отказалась делать аборт, ее начали пытаться опускати в ледяную ванну и избивали ногами» [Електронний ресурс] // Факти : [сайт]. – Електрон. текст. дані. – [Б. м.], 1997-2023. – Режим доступу: <http://surl.li/lpskn> (дата звернення: 17.09.2023). – Назва з екрана.

Розстрілювали шістьма кулями, але всі пройшли повз – померла акторка із роду Івана Сірка [Електронний ресурс] // Gazeta.ua : [сайт]. – Електрон. текст. дані. – [Б. м.], 2018. – Режим доступу: <http://surl.li/lpwsk> (дата звернення: 20.09.2023). – Назва з екрана.

Тишневич М. Марія Капніст – українська акторка – графиня з ГУЛАГу / М. Тишневич [Електронний ресурс] // Український інтерес : [сайт]. – Електрон. текст. дані. – [Б. м.], 2023. – Режим доступу: <http://surl.li/lpsmz> (дата звернення: 20.09.2023). – Назва з екрана.

Марія Капніст: графиня з ГУЛАГу

Біобібліографічна розвідка

Упорядник: *Тетяна Базир*

Редактор	<i>Н. Фенько</i>
Комп'ютерний набір	<i>Т. Базир</i>
Комп'ютерна верстка	<i>Т. Базир</i>
Відповідальна за випуск	<i>С. Сичова</i>

Підписано до друку 12.10.2023. 28 стор. Тираж 3 прим.
Обласна бібліотека для юнацтва імені Олесь Гончара
36039, м. Полтава. вул. Гончара, 25а
[http:// libgonchar.org](http://libgonchar.org)
E-mail: pobugonchara@ukr.net

